

Matej Bogataj

Gabriela Babnik: *Koža iz bombaža*.

Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Prvenci), 2007.

Roman *Koža iz bombaža* je dobil nagrado za prvenec na letošnjem knjižnem sejmu. Gre za zgodbo o njem in njej, ki jo bolj ali manj pripovedujeta dva prvoosebna pripovedovalca, on je iz Burkine Faso in mu sledimo od otroštva do srečanja s punco iz Ljubljane, potem pa njuni zvezi, ki se dogaja malo tam in malo tu, z nekaj ovinki, o teh pozneje, vse do usodne odločitve, ko par odpotuje – oziroma se vsaj namení – k njemu in njegovim in ima potem roman dva konca. Prvi je za zvezo ugoden, čeprav njej ukradejo potni list, se v Parizu odločita, da bosta ostala skupaj v dobrem in slabem, preizkušnjo, ki se kaže kot omen, torej zveza preživi, ljubezen premaga vse ovire, je povzetek zgodbe; drugi konec je nasproten, bolj individualističen, ljubezen dvoedina se v ključnem trenutku konča in gresta vsak po svoje, vsaksebi domov, brez upa na nadaljevanje, pripetljaj na letališču je bil kaplja čez rob, priložnost, ki jo oba zagrabita in si premislita, zmanjka jima poguma in zagretosti, še preden bi se avantura skupnega bivanja čisto zares začela.

Že sam začetek, tudi tematika medrasne ljubezni, razpete med dva svetova in več kultur, je obetaven, z drevesom sredi ničesar, okoli katerega potem zrastejo “sobe” in nam ni čisto jasno, za kakšna bivališča gre, Babnikova zelo rada premešča in to dela to prozo malo skrivnostno in včasih tudi hermetično, včasih tudi po nepotrebnem; vsekakor je drevo pravi mitološki ali družbeno konstitutiven element, ne moremo si kaj, da ne bi pomislili na os in središče sveta, na prehajanje med tostran in onstran, in res je potem v romanu kar nekaj špekulacij o duhovih prednikov, pa o ponovitvah in istih večnih situacijah, precej je torej navezave na regionalne mitološke artikulacije, arhetipe in duhovne prakse, in potem res spremljamo usodo njegovih starih staršev in staršev in njihovo družbeno stvarnost, bolj kot ne potopljeno v tradicionalen vaški svet. Ta preteklost, v kateri slutimo na eni strani tradicionalni fevdalizem in kastni sistem, dosledno družbeno rangiranje, je v širšem in globalnem

pogledu vpeta v kolonializem, potem pa v poskuse narodove neodvisnosti in emancipacije. V romanu tako lahko veliko preberemo predvsem o liku in delu Thomasa Shankare, predsednika, ki je nekdanji Zgornji Volti, francoski koloniji, predsedoval v času osamosvojitve in dekolonizacije, opisane so spletke, ki so zrušile njegovo vladavino, kot dokument, ne vemo, ali pristen ali apokrif, je priložen govor ob sprejemu predsednika Mitteranda in podobno. Pravzaprav je obsedenost s Shankaro njegova izrazita značajska poteza, ki se razbohoti tako daleč, da imamo zdaj primerjave s Titom, spet drugič vzporedni zgodbi sledimo do praktičnih posledic, ki jih pustijo čas njegovega predsedovanja in tedanji politični dogodki na njenem očetu. Naš moški pripovedovalec je upornik in socialist z ljubeznijo do motorjev, ki ima radijsko postajo z ducatom zaposlenih samo zato, da bi nasprotoval Shankarovim naslednikom in oponentom, in katerega življenje je ogroženo – in po tem je ta afriški vsakdan zelo podoben glavni liniji zgodb iz zadnje antologije afriške kratke proze *Jutri je predaleč*, ki se zelo pogosto ukvarjajo z raznimi medetičnimi in (proti)revolucionarnimi spopadi in nasiljem in migracijami kot posledicami na splošno. Roman torej od arhetipske in začetne scene nastajanja skupnosti okoli drevesa preide k afriškemu vsakdanu, zapletenemu, medetničnemu, in v tem je za neizkušenega in z zgodovinskimi delitvami in zlitji na zahodnem delu kontinenta nepoučenega domačega bralca dovolj poučen, čeprav je res, da se bolj ukvarja z mejami in zgodovino kot z vsakdanom; njene popotniške izkušnje, pa tudi morebitna specifika Ouage, ostajajo z različnimi jezikovnimi premeščanji zakriti; podobno se godi z ljubljanskim vsakdanom, več je Prešerna in Čopa in Šalamuna kot etnologije sodobnosti.

Kljub zanimanju za afriško zgodovino in razmeroma zadržanemu zanimanju za burkinafaški vsakdan obstajajo v romanu nekateri elementi, ki ga izmikajo preverljivemu in racionalnemu ter ga približujejo tistim iztrganjem in nedoumljivostim, ki jih po navadi pripisujemo magičnemu realizmu; na primer prizor, v katerem zmanjka elektrike in potem uspe pobu med metulji, ki se jih čudo nagnete v sobi, čudežno prižgati luč; vendar se potem takšni prizori vse bolj redčijo in ostajajo reducirani na zgodbe, ki jih pripovedujejo starejši in ki bistveno zaznamujejo njegovo odraščanje; tudi sam jih z veseljem pripoveduje naprej, so pa pogosto manj poantirane, nimajo dinamike ljudskega pripovedovanja in napetosti – ta je ves čas rušena z njegovimi vrinki in komentarji, improvizirana, vendar tudi nadrobljena, kot ne celi okruški nekih daljnih zglednih in vsem znanih zgodb, kot ostalina in relik.

Njen nekonformizem je milejši in manj uporen, manj angažiran, kaže se recimo v tem, da si, sledeč sanjam, izbere črnca in z njim živi v

Ljubljani, in potem imamo nekaj situacij, v katerih okolica, predvsem njena mati, reagirajo rasistično, vendar ta dimenzija ni poudarjena ali vsaj ni povsem v ospredju, omejena je na nekaj posameznikov. Njena mati in celotna družinska situacija sta prav tipizirani, celo stereotipni, tako da ni čudno, da ima punca od vsega, kar jo drži doma, torej v Sloveniji, samo psa in potem še babico, s katero se po dvajsetih letih prepovedi in sprtosti med starejšima generacijama spet dobiva. Pritisk na njuno zvezo sicer lahko vidimo tudi iz opisa obiska uglajenega šminkerskega para, vendar sta tudi ta predstavnika domorodcev precej klišejska in zoprna že sama po sebi, to pa seveda precej zmehča njuno rasno zadržanost in predsodke; nobenega prepoznavanja slehernika ni v teh srečanjih, razidem se ne kaže kot nekaj Slovincu imanentnega in iracionalnega; ker so vsi zoprneži že popisani kot blago retardirani in ozkosrčni, čustveno zacuknjeni in podobno, jim razidem karakternost leže in preneha biti moteč, je pač še ena izmed lastnosti, ki pripovedovalca – in z njim nas – motijo.

Koža iz bombaža ima namen literarno preučiti trk dveh kultur in prikazati ljubezen, ki vztraja vsemu navkljub, preveriti hoče njene meje in kulturno združljivost in privlačnost, izpisati hoče dilemo med domom in svetom. Nič čudnega torej ni, da je eden izmed sobotnih ritualov punce prebiranje predvsem poročil in pisem v sobotni prilogi časopisa, ki jih piše slovenska dopisovalka, ki živi v Parizu, tudi sicer marsikaj spominja na Brino Svit (Švigelj Merat), ki je večino svoje literature posvetila ravno medkulturnim srečevanjem, tema doma in sveta, večdomnost in brezdomnost v času globalizacije in migracij in razpoložljivosti planeta je pravzaprav v ospredju njenega opusa. Ne samo to, nanjo Babnikova spominja tudi s svojo osredotočenostjo na svet predmetov; podobno kot v zadnjem romanu Svitove zavzemajo pomembno mesto statusni objekti in vsakovrsten gospodinjiski inventar in drobni obredi, je tudi *Koža iz bombaža* nabita z nakupovanji, recimo s tistim pred odhodom na letališče, za katero je jasno, da je samo sebi namen, hranjenjem, oblačenjem, apologijami kolesarjenja, popisovanjem spodnjega perila in oblačil, z nakitom in obuvali, z vsem tistim, kar bi seveda lahko kazalo na morebitne različne strategije na področju imidža in trka kultur, tudi oblačilnih, pa se žal pogosto raztegne v ekstenzivne dele, ki kot da stojijo sami zase, in namesto zaostrene družbene kulise, na kateri se izrisuje zgodba obeh zaljubljenec, spomni na vzorce iz trivialne literature.

Del romana se dogaja pri dami v Parizu, predvsem ta del je zastranitev, težko uvidimo vpetost te epizode v celotno štorijo. Tudi tam se, kot da bi šlo za nekakšen tampon med obema skrajnostma, srednjeevropsko in afriško, razraščajo epizode, ki so manj zaključene in poantirane, in

morda se ravno v tem dodanem proznem žepku pokaže potreba po večji selektivnosti pri vključevanju gradiva v celoto. Podobno kot moteče ali vsaj neosmišljeno – tudi zato, ker se pojavljajo občasno in v premajhnem obsegu, da bi jim lahko določili namen ter bi imeli pomembnejše mesto in morda nosili kakšen vzporeden zgodbeni lok – delujejo citati iz njenih dnevnikov ali rekonstrukcije (prevodi) Shankarovih govorov. Ti deli sicer res ponujajo širitev celote, vendar je njihovo vključevanje mehanično in kompozicijsko naključno, tako da se ne sprimejo z že tako ali tako nadrobno osrednjo zgodbo.

Poglavja imajo uvodne citate iz afriške in slovenske literature in popularne glasbe, tudi sicer je precej medliterarnosti in navezave na slovenske klasike, tudi na slikarje (punca dela v Narodni galeriji in vodi obiskovalce med slovenskimi impresionisti), vendar tisto, kar bi bilo za bralca najzanimivejše – ob pomoči branja ugledati ta trenutek Slovenstva in njegove kondicije nasproti svetovnim metropolam in afriškim mestom – ostaja bolj kot ne neartikulirano. Ljubljana tako ni tipično ali celo (de)privilegirano mesto Srednjeevropce in njihovih, z distanco gledano, čudnih navad, te prodrejo samo občasno, kot že od tujke v hiši domačinov opisano in osmešena pretiravanja; temu se zdaj pridružijo še gojenje rož in čudni gromozanski copati in poskus prodati govejo juho kot lokalno specialiteto, pa grafiti s Šalamunovimi verzi in nelagodje ob drugačnosti, pigmentaciji, na Čopovi kot zadnjem ostanku promenade.

Slog je včasih malo pretenciozen, na vsak način hoče poimenovati stvari drugače, neobičajno, zmakniti hoče jezik iz običajne lege, pri tem pa se dogajajo spremembe pomenskega polja; na primer razprostriranje televizorja že na prvih straneh, ker so se prej razprostirali zajemalke in lonci, recimo, da hoče reči, da gre za postavljanje, za teritorializacijo, za naselitev, vendar je teve nekaj, česar ni mogoče razprostiti. Ne gre niti recimo za širitev v prostor, na katerem so prej bivali miti in zgodbe, ne, o tem ni govora, tako da lahko rečemo, da je metafora televizor je kot preproga, je kot nastiljanje z nečim, pravzaprav zgrešena; podobno je na primer z debelimi mangovimi trupli, ki se povešajo nad njihovimi glavami, in še s čim. Včasih se zdi takšno za vsako ceno zabrisano pripovedovanje poskus literarizacije, ki pa jemlje natančnost in jasnost sloga, podobno, kot deluje pogosto izpuščanje osebka v stavku, ki nas potem zapelje, da dogajanje in dejanje pač pripišemo zadnji omenjeni osebi. Da gre za slog in ne površnosti, se kaže recimo pri začetnih fragmentih poglavij; kar izmika in odteguje smisel, zahteva revizijo prebranega, s to pa pisanje ne pridobi ničesar, morda bi mu večja preglednost in natančnost na račun pavšalnosti in hermetizacije bolj koristili. Podobno je z vloženimi

zgodbami; resda se s tem ta proza približuje tisti cikličnosti, ki je značilna za vse literature, ki rastejo (i)z ustnega slovstva, iz pripovedne tradicije; po večini so fragmentarne, čeprav pripovedovalec, afriški otrok, govori o tem, da je njihova širina namenjena temu, da bi bil pozoren, da bi se prepustil in predal, jih ves čas prekinja z vrinki, tudi takšnimi, ki jih otroku ne bi pripisali. Tista zgodba, ki jo pripoveduje oziroma jo je pripovedovala mati, pa je napisana sklenjeno, je kot povzeta in izključena iz trenutka pripovedovanja, opisana z distanco, vendar se v njej pojavljajo sintagme kot pantagruelovski trebuh, torej je že opisana skozi oči nekoga, ki pozna literarno tradicijo, in to evropsko; to je seveda spet nekoliko pretenciozno, kot da sintagme o takšnem trebuhu ne bi hotela žrtvovati, čeprav se pojavlja tam, kjer ni njeno mesto; povedati, da je trebuh pantagruelovski, seveda pomeni priklicati Rabelaisa v zgodbo na način, ki združuje dva časa, s tem pa tudi že potuje, vendar samo v tem detajlu. Manjša usmerjenost in odsotnost strategije je opazna tudi na ravni replik; dialogi so malo ohlapni, nezaostreni, vsakdan para pa s stilizacijo sicer pridobiva univerzalnost in brezčasnost, vendar ostaja abstrakten; takšen pristop pa kot da brusi morebitno medkulturno zaostrenost.